

Hemşirelerde COVID-19 Aşısının Kabulü ve Hastalığa Yakalanma Korkusu

COVID-19 Vaccine Acceptance and Fear of Contagion

Songül GÜNGÖR¹, Derya ATİK², Nazmiye AKYOL³

SG: [0000-0003-2814-5378](https://doi.org/10.46629/JMS.2022.65) DA: [0000-0002-8497-0105](https://doi.org/10.46629/JMS.2022.65) NA: [0000-0002-3037-1967](https://doi.org/10.46629/JMS.2022.65)

¹ Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, Osmaniye-Türkiye

² Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, Osmaniye-Türkiye

³ Sağlık Bakım Hizmetleri Müdürü, Osmaniye Devlet Hastanesi, Osmaniye-Türkiye

Öz

Amaç: Araştırmaya katılan hemşirelerin COVID-19 aşısını kabul düzeyini, aşıya yönelik tutum ve düşüncelerini ve hastalığa yakalanma korkusunu değerlendirmektir.

Gereç ve Yöntem: Araştırmanın örnekleme Ekim-Aralık 2020 tarihlerinde araştırma ölçütlerini sağlayan gönüllü 255 hemşire dahil edildi. Verilerin elde edilmesinde araştırmacılar tarafından literatür doğrultusunda hazırlanan soru formu ve COVID-19 Korkusu Ölçeği kullanıldı. Sayısal verilerin gösteriminde ortalama \pm standart sapma (ort. \pm SS), kategorik verilerin gösteriminde sayı ve yüzde değerleri kullandı. Verilerin değerlendirilmesinde Kolmogorov Smirnov ve Shapiro-Wilk testleri ile normalite analizi yapıldı. İstatistiksel değerlendirmede anlamlılık düzeyi $p < 0,05$ olarak alınmış olup, verilerin analizinde Ki-kare, Student t, One Way ANOVA, Pearson Chi-square ve testleri kullanıldı.

Bulgular: Araştırmamızda katılımcıların büyük çoğunluğu (%92,5) aşı çalışmalarını takip ettiğini belirtmesine karşın; sadece %43,1'inin aşı olmak istediği, katılımcıların %38,0'inin aşı olma konusunda kararsız olduğu, %18,8'inin ise aşı olmak istemediği belirlendi. Araştırmaya katılanların toplam COVID-19 Korkusu Ölçeği puanlarının ortalaması $19,46 \pm 6,70$ (en az-en çok: 7-35) olarak bulundu.

Tartışma ve Sonuç: Katılımcıların COVID-19 aşısını kabul etme durumu ile yaş, medeni durum, çocuk sahibi olma durumu, kronik hastalık ve tanınmış kişilerin COVID-19 aşısı olmasının aşıya karşı tutumları üzerinde etkili olduğu; orta düzeyde COVID-19 korkusu yaşadığı belirlendi. COVID-19 için geliştirilecek aşı ve ilaçların, hasta olma korkusu üzerine etkilerinin değerlendirileceği yeni çalışmalara ihtiyaç vardır.

Anahtar Kelimeler: COVID-19 Korkusu, Hemşirelik, COVID-19 aşısı

Abstract

Aim: The purpose of this study is to determine to the acceptance level of the COVID-19 vaccine of the nurses participating in the study COVID-19 vaccine and to evaluate their attitudes and thoughts towards the vaccine and their fear of contracting the disease.

Material and Methods: The descriptive research was completed with 255 nurses employed in different units in a hospital. In order to obtain the data, a questionnaire prepared by the researchers in line with the literature and the Coronavirus (COVID-19) Fear Scale were used. He used mean \pm standard deviation (mean \pm SD) in the representation of numerical data, and numbers and percentages in the representation of categorical data. Normality analysis was performed with Kolmogorov Smirnov and Shapiro-Wilk tests to evaluate the data. The statistical significance level was taken as $p < 0,05$, and Chi-square, Student t, One Way ANOVA, Pearson Chi-square and tests were used in the analysis of the data.

Results: Although the majority of the participants in our study (92.5%) stated that they followed the vaccine studies; it was determined that only 43.1% wanted to be vaccinated, 38.0% of the participants were undecided about being vaccinated, and 18.8% did not want to be vaccinated. Total Coronavirus Fear Scale scores of the participants in the study was found to be 19.46 ± 6.70 (minimum-maximum: 7-35).

Discussion and Conclusion: The participants' acceptance of the COVID-19 vaccine, age, marital status, having a child, chronic illness, and having a well-known person's COVID-19 vaccine affect their attitudes towards the vaccine; It was determined that he had a moderate fear of COVID-19. There is a need for new studies to evaluate the effects of vaccines and drugs to be developed for COVID-19 on the fear of getting sick.

Keywords: COVID-19 Fear, Nursing, COVID-19 vaccine

Bu çalışma 5-6 Kasım 2021 tarihleri arasında gerçekleştirilmiş olan 1. Uluslararası Sağlık Hizmetlerinde Sürdürülebilirlik Kongresi'nde sözel bildiri olarak sunulmuştur.

Giriş

Koronavirüs 2019 (COVID-19) hastalığı; asemptomatik, hafif, şiddetli veya ölümcül etkileri olabilen, Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından pandemi ilan edilmesine neden olan bir enfeksiyon hastalığıdır (1,2). COVID-19 salgınını kontrol altına almak için ülkeler sosyal mesafe, kısmi ya da tam karantina, okulları ve işletmeleri kapatmak, halka açık alanlarda yüz maskeleri takmak, seyahat yasakları gibi farklı önlemleri uygulamaktadır. Ancak, bu tür önleyici tedbirlerin COVID-19'un yayılmasını durdurmak için tam olarak yeterli olmadığı görülmektedir. Kısıtlamaların azaltılması ve normalleşme adımları ile vaka sayıları tekrar yükselişe geçmektedir. Bu nedenle, uzun vadeli bir çözüme ihtiyaç vardır (3,4). COVID-19 aşısının geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması, hastalığın yayılmasını azaltmak ve hafif geçirilmesini sağlamak için en umut verici stratejilerinden biridir. Ancak aşıların geliştirilmesi ve temin edilmesinin yanı sıra aşı uygulamasının kabul görmesi de önemlidir. Çünkü pandemiden önce, DSÖ tarafından 2019 yılında küresel sağlığa yönelik ilk on tehditte biri olarak gösterilen aşı tereddütü ve reddi, COVID-19 pandemisinde yaygınlaşmaktadır (5,6). Ayrıca toplumlarda hastalığa yakalanarak ölmek, yakınlarının sağlığı ve yaşamı için endişe duymak ve bilinmezlik korkusu gibi korkular da artmaktadır (7). Bununla birlikte; psikolojik faktörlerin, genel olarak aşılama ve özel olarak COVID-19 aşısına karşı bireysel tutumda belirleyici olduğu bildirilmektedir (8).

COVID-19 salgını sırasında sağlık çalışanları yüksek risk altındadır. Pandemide, Mayıs 2020'nin başlarında 150,000'den fazla sağlık çalışanı COVID-19 ile enfekte olmakla birlikte dünya çapında 1,400'den fazla kişinin hayatını kaybettiği bilinmektedir. DSÖ, sağlık çalışanlarını COVID-19 aşısı için yüksek öncelikli bir grup olarak tanımlamaktadır (9). Sağlık çalışanlarının aşılama oranının artması, yalnızca sağlık çalışanlarının kendilerini değil; hastaları enfeksiyona karşı korumada da etkili olacaktır. Ayrıca; enfekte hastaları tedavi etmek için yeterli iş gücü sağlamakla birlikte, pozitif aşı deneyimlerini hastalarla paylaşmalarına olanak tanıyacaktır (10).

Hemşireler; halkın herhangi bir aşısı kabul etmesinde, reddetmesinde ya da tereddütünde bireylerin kararlarını etkileyebilen önemli bir sağlık grubudur (10). Nitekim toplumda aşı tereddütü, sağlık çalışanları arasındaki aşı tereddütü düzeyiyle ilişkilendirilmektedir. Kendileri aşı olan veya aşı olmayı planlayan sağlık bakım görevlilerinin hastalarına aşı önerme olasılıklarının daha yüksek olduğu bilinmektedir (11). DSÖ aşı danışma grubu da sağlık

çalışanlarının aşılar karşı halkın güvenini oluşturmadaki rolünü vurgulamaktadır. COVID-19 aşısı sağlık çalışanlarını korumada etkili olabilir, ancak aşı tereddütü bağışıklamada önemli bir engel teşkil etmektedir. Sağlık çalışanlarının aşı konusundaki tereddütlerini anlamak, salgınlar sırasında halk sağlığı üzerinde önemli etkilere sahiptir (9). Tüm bu bilgiler ışığında çalışmamızın amacı klinik aşamaları tamamlamış ve piyasaya sunulmuş bir COVID-19 aşısı uygulanmaya başlamadan önce, hemşirelerin COVID-19 aşısını kabul düzeyini belirlemek, aşısı yönelik tutum ve düşüncelerini değerlendirmek, hastalığa yakalanma korkusunun aşı kabulü ile ilişkisini değerlendirmektir.

Araştırma Soruları:

1. Hemşirelerin COVID-19 aşısını kabul düzeyi nedir?
2. Hemşirelerin COVID-19 korku düzeyi nedir?
3. Hemşirelerin COVID-19 korkusu ve aşı kabulü arasında bir ilişki var mıdır?
4. Hemşirelerin COVID-19 korkusu ile kişisel özellikler arasında bir ilişki var mıdır?

GEREÇ ve YÖNTEM

Araştırmanın Tipi, Yeri, Zamanı

Araştırma, tanımlayıcı olarak Ekim-Aralık 2020 tarihleri arasında Osmaniyede bir devlet hastanesinin farklı birimlerinde çalışan hemşirelerle yapıldı.

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Çalışmanın evrenini, Osmaniyede bir devlet hastanesinde ve ona bağlı ek hizmet binasında hizmet veren toplam 278 hemşire oluşturdu. Çalışmada herhangi bir örnekleme yöntemine gidilmedi, araştırmaya belirtilen kurumda hemşire olarak en az 1 yıldır çalışanlar dahil edildi. Çalışma 255 hemşire ile çalışma tamamlandı. Evrenin %91,7'sine ulaşıldı.

Veri Toplama Araçları

Kişisel Bilgi Formu: Verilerin elde edilmesinde araştırmacılar tarafından literatür doğrultusunda hazırlanan soru formu kullanıldı, Bu form iki bölümden oluşmaktadır, Formun birinci bölümünde katılımcıların sosyo-demografik özelliklerini belirleyen; yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, kronik hastalıkları, sigara kullanma durumu, her yıl grip aşısı olma durumları; ikinci bölümde pandemi sürecinde aşı çalışmalarını

takip durumları, aşı olma istekleri ve aşı olma tercihlerine etki eden faktörler soruldu.

Koronavirüs (COVID-19) Korkusu Ölçeği: COVID-19 Korkusu Ölçeği, pandemi korkusunun farklı yönlerini değerlendirmek için geliştirilen bir ölçektir, stres, kaygı ve depresyon ile ilişkisi gösterilmiştir. Ahorsu ve arkadaşları (2020) tarafından geliştirilmiş ölçeğin Cronbach Alpha değeri ($\alpha = 0,82$)'dir. COVID-19 Korkusu Ölçeği (The Fear of COVID-19 Scale)'nin, Türkçeye uyarlanması, geçerlilik ve güvenilirliği, Satıcı ve ark, (2020) tarafından yapılmıştır (12,13). Ölçek 7 maddeden oluşmakta ve ters maddesi bulunmamaktadır. Sorularda 5'li Likert tipi bir ölçeklendirme kullanılarak 1-5 arası (1-Kesinlikle katılmıyorum, ... 5-Kesinlikle katılıyorum) puanlanmıştır. Ölçekte ters puanlanan madde yoktur. Ölçekten en az 7 en çok 35 arası puan alınmaktadır. Yüksek puan almak COVID pandemi korku düzeyinin 'yüksek' olduğunu göstermektedir. Ölçeğin Türkçe geçerlilik güvenilirlik çalışmasında Cronbach alpha değeri 0,82 (13), bizim çalışmamızda ise 0,85 olarak bulunmuştur.

Araştırmanın Etik Yönü

Araştırmaya başlanmadan önce Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Etik Kurulu onayı (26,08,2020 tarih ve karar no:2020/29/1) ile araştırmanın yapılacağı kurumun bağlı ol-

duğu Osmaniye İl Sağlık Müdürlüğünden yazılı izin alındı. Çalışma Helsinki Bildirgesi ve İnsan Denekleri İçeren Tıbbi ve Sağlık Araştırmaları için Etik Yönergeler ile uyumlu olarak gerçekleştirildi. Katılımcılara araştırmanın amacı, tasarımı anlatılarak araştırmanın nasıl yapılacağı konularında sözlü olarak bilgi verildi ve gönüllü kişilerin onamı alındı. Araştırmada kullanılan Koronavirüs (COVID-19) Korkusu Ölçeği'nin Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışmasını yapan araştırmacılardan birisi olan Satıcıdan e-posta yoluyla izin alındı.

Verilerin Toplanması

Veriler online anket yöntemi ile toplandı.

Verilerin İstatistiksel Analizi

Araştırmanın verileri, SPSS (Statistical Package for Social Sciences) 22,0 paket programında değerlendirildi. Araştırmada tanımlayıcı analizlerde sayı ve yüzde, karşılaştırmalı analizlerde ise ki-kare ve Pearson ki-kare testi kullanıldı ve $p < 0,05$ değeri istatistiksel olarak önemli kabul edildi.

BULGULAR

Çalışma kapsamındaki hemşirelerin kişisel özellikleri ve aşıya ilişkin görüşleri Tablo 1'de sunuldu.

Tablo 1. Hemşirelerin kişisel özellikleri ve aşıya ilişkin görüşleri (N=255)

Özellikler		n	%
Cinsiyet	Kadın	184	72.2
	Erkek	71	27.8
Yaş (Ort±SS*)		37.52 ± 7.77 (en az: 23- en çok: 58)	
	(23-35yaş)	112	43.9
	(36-46 yaş)	106	41.6
	(47-58yaş)	37	14.5
Medeni Durum	Evli	207	81.2
	Bekar	48	18.8
Çocuk Sahibi Olma Durumu	Var	213	83.5
	Yok	42	16.5
Eğitim	Sağlık Meslek Lisesi	36	14.1
	Ön Lisans	43	16.9
	Lisans	170	66.7
	Yüksek Lisans	6	2.4

Tablo 1. Hemşirelerin kişisel özellikleri ve aşıya ilişkin görüşleri (N=255) (devamı)

Çalışılan Birim	COVID-19 birimleri	37	14.5
	Ameliyathane	39	15.3
	Cerrahi Servisler	67	26.3
	Yoğun Bakım	38	14.9
	Acil Servis	50	19.6
	Dahili Servisler	24	9,4
Mesleki Deneyim (Ort±SS*)		14.37±8.23 (en az:1-en çok:38) yıl	
	(1-10 yıl)	101	39.6
	(11-20 yıl)	95	37.3
	(21-30 yıl)	53	20.8
	(31-38 yıl)	6	2.4
Kronik Hastalık Durumu	Var	66	25.9
	Yok	189	74.1
Kronik Hastalık Çeşidi**	Astım	14	3.4
	Diyabet	12	2.9
	Hipertansiyon	19	4.6
	Hipotroidi	11	2.6
Sigara Kullanma	Evet	67	26.3
	Hayır	188	73.7
Annede Kronik Hastalık	Evet	159	62.4
	Hayır	96	37.6
Babada Kronik Hastalık	Evet	159	62.4
	Hayır	96	37.6
Her yıl grip aşısı olan	Evet	35	13.7
	Hayır	220	86.3
COVID-19 geçirme durumu	Evet	62	24.3
	Hayır	193	75.7
COVID-19 geçirmiş yakını olma durumu	Evet	211	82.7
	Hayır	44	17.3
Aşı çalışmalarını takip	Evet	236	92.5
	Hayır	19	7.5
Aşı olurum	Evet	110	43.1
	Hayır	48	18.8
	Kararsızım	97	38.0

Tablo 1. Hemşirelerin kişisel özellikleri ve aşıya ilişkin görüşleri (N=255) (devamı)

Aşı içeriğinin Güvensiz Olduğunu düşünenler***		83	32.5
Aşılar Koruyucu değil diye düşünenler***		56	22.0
Aşıların yan etkileri olduğunu düşünenler***		103	40.4
Tanınmış kişilerin COVID-19 aşısı olması aşıya karşı tutumumu olumlu yönde etkiler diyenler***	Evet	85	58.6
	Hayır	60	41.3

*Ort±SS: Ortalama ± Standart Sapma

**Yüzdeler kronik hastalığı olan 66 kişiye göre hesaplanmıştır,

***Yüzdeler aşı uygulamasına hayır ya da kararsızım yanıtını veren 145 kişiye göre hesaplanmıştır, katılımcılar birden fazla cevap verdikleri için sayı ve yüzde katlanmıştır.

Katılımcıların %72,2'si kadın, %81,2'si evli, yaş ortalaması $37,52 \pm 7,77$ yıldır. Çalışmaya katılanların çoğunluğunun (%83,5) çocuk sahibi olduğu, %66,7'sinin eğitim durumu lisans düzeyinde; %25,9'unun kronik hastalığı olduğu; %73,7'sinin sigara kullanmadığı, %75,7'sinin COVID-19 geçirmediği ve %82,7'sinin yakınlarının hastalığı geçirmiş olduğu belirlendi. Araştırmaya katılan hemşirelerin mesleki deneyimleri $14,37 \pm 8,23$ yıldır ve çoğunluğu (%26,3) cerrahi servislere çalışırken %14,5'i COVID-19 birimlerinde hizmet vermektedir. Araştırmaya katılan hemşirelerin %92,5'inin COVID-19 aşı çalışmalarını takip ettiği,

%43,1'inin eğer COVID-19 aşısı geliştirilir ve ülkemizde de uygulanmaya başlarsa aşı olmayı istediği belirlendi. Katılımcılardan aşı olmak istemeyen ya da kararsız olan kişilerin %32,5'inin aşı içeriğine güvenmediği, %22'sinin aşıların koruyuculuğuna inanmadığı, %40,4'ünün aşıların yan etkileri nedeniyle aşıyı yaptırmada olumlu düşünmedikleri; katılımcıların %33,3'ünün tanınmış kişilerin COVID-19 aşısı olmasının aşıya karşı tutumlarını olumlu yönde etkileyeceği belirlendi (Tablo1).

Hemşirelerin COVID-19 aşısını kabul etme durumlarının kişisel verilere göre dağılımı Tablo 2'de sunuldu.

Tablo 2. Hemşirelerin kişisel verilerine göre COVID-19 aşısını kabul etme durumları (N=255)

Özellikler		Olacağım n (%)	Kararsızım n (%)	Olmayacağım n (%)	*p değeri
Yaş	(23-35yaş)	36(%32.1)	45(%40.2)	31(%27.7)	0.004
	(36-46 yaş)	53(%50.0)	41(%38.7)	12(%11.3)	
	(47-58yaş)	21(%56.8)	11(%29.7)	5(%13.5)	
Cinsiyet	Kadın	74 (%40.2)	80(%43.5)	30(%16.3)	0.013
	Erkek	36(%50.7)	17(%23.9)	18(%25.4)	
Medeni Durum	Evli	100 (%89.3)	35(%39.0)	72(%78.7)	0.002
	Bekar	10(%20.7)	13(%9.0)	25(%18.3)	
Eğitim Durumu	Sağlık Meslek Lisesi	13 (%15.5)	7(%6.8)	16(%13.7)	0.445
	Ön Lisans	14(%32.6)	11(%25.6)	18(%41.9)	
	Lisans	80(%47.1)	62(%64.7)	28(%16.5)	
	Yüksek Lisans	3(%50.0)	1(%16.7)	2(%16.7)	
Mesleki Deneyim	(1-10 yıl)	36(%35.6)	35(%34.7)	30(%29.7)	0.011
	(11-20 yıl)	44 (%46.3)	40(%42.11)	11(%11.6)	
	(21-30 yıl)	25(%42.2)	21(%20.2)	7 (13.2)	
	(31-38 yıl)	5(%83.3)	1(%16.7)	0(%0.0)	

Tablo 2. Hemşirelerin kişisel verilerine göre COVID-19 aşısını kabul etme durumları (N=255) (devamı)

Çocuk Sahibi Olma Durumu	Var	104(%48.8)	76(%37.7)	33(%15.5)	0.000
	Yok	6(%14.3)	21(%50)	15(%35.7)	
Kronik Hastalık	Evet	28(%42.4)	32(%48.5)	6(%12.4)	0.030
	Hayır	82(%43.4)	65(%34.4)	42(%35.6)	
Sigara Kullanma	Evet	30 (%44.8)	22(%25.5)	15(%22.4)	0.518
	Hayır	80(%42.6)	75(%39.9)	33(%17.6)	
Her yıl grip aşısı olan	Evet	25(%71.4)	10(%28.6)	0(%0.0)	0.000
	Hayır	85(%38.6)	87(%39.5)	48(%21.8)	
COVID-19 Geçirmiş Olma Durumu	Evet	32(%51.6)	18(%29.0)	12(%19.4)	
	Hayır	78(%40.4)	79(%40.9)	36(%18.7)	
Sevdiği kişilerde / ailesinde COVID-19 olma durumu	Evet	91(%43.1)	80(%37.9)	40(%39.7)	0.992
	Hayır	19(%43.2)	17(%38.6)	8(%8.3)	
COVID-19 Aşı çalışmalarını takip etme durumları	Evet	108(%45.8)	90(%38.1)	38(16.1)	0.000
	Hayır	2(%10.5)	7(%7.2)	10(%52.6)	
Liderlerin Aşı Olması Kararımı Olumlu Etkiler	Evet	67(%78.8)	17(%20.0)	1(%1.2)	0.000
	Hayır	15(%18.8)	23(%28.7)	42(%52.5)	
	Kararsızım	28(%31.1)	57(%63.3)	5(%5.6)	

* Pearson Chi-square testi , $p < 0.05$

Katılımcıların COVID-19 aşısını kabul etme durumu ile yaş, medeni durum, çocuk sahibi olma durumu, kronik hastalık ve tanınmış kişilerin COVID-19 aşısı olmasının aşuya karşı tutumunu olumlu etki etmesi durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu belirlendi ($p<0,05$) (Tablo 2).

Hemşirelerin COVID-19 korkusu düzeyleri Tablo 3'te sunuldu.

Tablo 3. Hemşirelerin COVID-19 Korkusu Ölçeği puan ortalamaları (N=255)

Özellikler	COVID-19 Korkusu Ölçeği	COVID-19 Korku Düzeyi
COVID-19 Korkusu Ölçeği		19.46±6.70 (en az:7- en çok: 35)
Yaş*		
(23-35yaş) (n=112)		18.09±6.55
(36-46 yaş) (n=106)		20.79±6.88
(47-58yaş) (n=37)		19.81±5.95
Anlamlılık		p=0.011 F=4.611
Cinsiyet**		
Kadın(n=184)		20.69± 6.29
Erkek (n=71)		16.28 ±6.73
Anlamlılık		p= 0.000 t=4.916
Medeni Durum**		
Evli (n=207)		19.89±6.43
Bekar (n=48)		17.63±7.55
Anlamlılık		p=0.035 t=2.122
Çocuğu olma durumu**		
Evet (n=213)		20.00±6.64
Hayır (n=42)		16.76±6.40
Anlamlılık		p=0.004 t=2.898
Sigara kullanma durumu**		
Evet (n=67)		18.30±7.05

Tablo 3. Hemşirelerin COVID-19 Korkusu Ölçeği puan ortalamaları (N=255) (devamı)

Hayır (n=188)	19.88±6.54
Anlamlılık	p=0.98
	t= -1.661
Kronik hastalık**	p=0.123
Var (n=66)	20.52±6.75
Yok (n=189)	19.10±6.66
Anlamlılık	p=0.139
	t=1.485
Her yıl grip aşısı olma durumu**	
Evet (n=35)	22.00±6.22
Hayır (n=220)	19.06±6.70
Anlamlılık	t=0.016
	p=2.453
Aşı çalışmalarını takip**	p=0.101
Evet (n=236)	19.75±6.69
Hayır (n=19)	15.89±5.91
Anlamlılık	p=0,016
	t=2.434
Hastalığı Geçirme Durumu**	p=0,536
Evet (n=62)	19.00±6.67
Hayır (n=193)	19.61±6.72
Anlamlılık	p=0.533
	t= -0.611
Hastalığı geçiren yakının olması**	
Evet (n=211)	19.55±6.73
Hayır (n=44)	19.07±6.61
Anlamlılık	p=0.669
	t=0.428
Eğitim Düzeyi*	
Sağlık Meslek Lisesi	20.31 ±6.93
Ön Lisans	20.40 ±6.82
Lisans	19.08 ±6.69
Yüksek Lisans	18.50±4.84
Anlamlılık	p=0.560

Tablo 3. Hemşirelerin COVID-19 Korkusu Ölçeği puan ortalamaları (N=255)

	F=0.688
Mesleki Deneyim*	
(1-10 yıl) (n=101)	17.46±6.30
(11-20 yıl) (n=95)	20.09±6.71
(21-30 yıl) (n=53)	21.77±6.63
(31-38 yıl) (n=6)	22.83±5.03
	p=0.000
	F=6.270
COVID-19 Aşısı Olma İsteği*	
Evet (n=110)	20.42±6.29
Hayır (n=48)	15.19±5.70
Kararsızım (n=97)	20.49±6.83
	p=0.000
	F=13.176

*One-Way ANOVA, **Student's t testi, $p < 0.05$, Ort±SS: Ortalama ± Standart Sapma

Araştırmaya katılanların toplam COVID-19 Korkusu Ölçeği puanlarının aritmetik ortalama± standart sapması 19,46±6,70 (en az-en çok: 7-35) olarak bulundu. Elde edilen verilere göre kadınların erkeklere, çocuğu olanların olmayanlara ve mesleki deneyimi fazla olanların az olanlara göre COVID-19 korku düzeyi istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek bulundu (Tablo 3).

TARTIŞMA ve SONUÇ

Araştırmamızda klinik aşamaları tamamlamış ve piyasaya sunulmuş bir COVID-19 aşısı uygulanmaya başlamadan önce hemşirelerin aşı olma istekleri ve COVID-19 korkusu değerlendirildi. Araştırmamızda katılımcıların büyük çoğunluğu aşı çalışmalarını takip ettiğini belirtmesine karşın; aşı uygulanmaya başlarsa sadece %43,1'inin aşı olmak istediği, katılımcıların %38,0'inin aşı olma konusunda kararsız olduğu, %18,8'inin ise aşı olmak istemediği belirlendi. Ülkemizde yapılan benzer bir çalışmada (n= 245) katılımcıların %45,7'sinin aşı uygulanmaya başlarsa aşı olmak istedikleri, %40'ünün kararsız olduğu, %14,3'ünün ise aşı olmak istemediği belirlenmiştir (14).

Çalışmalardaki bu benzerliğin her iki çalışmanın da aşılardan onay almaya yakın olduğu zaman dilimi içerisinde yapılmış olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Çinde hemşirelerle yapılan bir çalışmada, (n=1,205) piyasaya sunulacak bir COVID-19 aşısı kabul oranının %63 olduğu raporlanmıştır (11). Amerikan Hemşireler Vakfı (American Nurses Foundation) Ekim 2020'de yaklaşık 13,000 hemşireye anket uygulayarak gönüllü olarak COVID-19 aşısı olmak isteyenlerin %34, istemeyenlerin %36 ve kararsız olanların oranını %31 olarak belirlemiştir (14). Ulusal profesyonel hemşirelik kuruluşlarının aşı ile ilgili bilgilendirme programları yapması aşı kabul oranını arttırabilir. Ayrıca, aşığı üreten firmalar, aşılardan içeriği ve yan etkileri hakkında halkı yeterince bilgilendirmeye başladığında, sağlık çalışanlarının da aşya karşı olumsuz tutumları azalabilir. Böylece hem sağlık çalışanlarında hem de halkın aşılama oranlarında artış sağlanabilir.

Çalışmamızda aşığı yaptırmaya istekli olmayanların en sık bildirdiği neden, aşının yan etkilerinin olabileceği düşünceleridir. Hemşirelerle yapılan benzer bir çalışmada da (n= 245), katılımcıların %81,2'sinin aşının yan etkileri konusunda endişeli olduğu bildirilmiştir (13). Hemşire-

lik öğrencileri ile yapılan bir çalışmada da (n=1029), katılımcıların %53,6'sının aşılardan yan etkilerinden dolayı aşıyı yaptırmak istemedikleri belirlenmiştir (9). COVID-19'un yeni bir enfeksiyon hastalığı olması, geliştirilen aşılardan çok hızlı bir şekilde kullanım onayı alması ve yan etkilerinin henüz netleşmemiş olması aşıya karşı tereddütleri arttırmış olabilir. Ancak, birçok bulaşıcı hastalığın da aşılama ile önlenmesi göz ardı edilmemelidir.

Araştırmamızda aşı olmak istemeyen ya da kararsız olan kişilerin %58,6'sının tanınmış kişilerin COVID-19 aşısı olmasının aşıya karşı tutumlarını olumlu yönde etkileyeceği belirlendi. Aşı olmadıkça karar verme süreci toplumsal değerler, algılar ve politik yaklaşımlardan etkilenmektedir. Amerika'da din adamları, politikacılar gibi toplumda lider olan kişilerin aşıya karşı tutumları aşı reddi / tereddütü nedenleri arasında gösterilmiştir (16). Siyasi/ dini liderler ile toplumda sevilen tanınmış isimlerin halkı aşı konusunda cesaretlendirmesi aşı kabul oranını arttırmada yararlı olabilir.

Katılımcıların COVID-19 aşısını kabul etme durumu ile yaş, medeni durum, çocuk sahibi olma durumu, kronik hastalık ve tanınmış kişilerin COVID-19 aşısı olmasının aşıya karşı tutumunu olumlu etki etmesi durumunda istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu belirlendi. Bir çalışmada, yaşlı hemşirelerin genç hemşirelere kıyasla COVID-19'a karşı aşı olma niyetlerinin daha az olduğu bildirilmiştir (9). Benzer bir çalışmada da hemşirelerin COVID-19 aşısını kabul etme durumu ile yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, medeni durum, çocuk sahibi olma, kronik hastalık varlığı arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunamamıştır (13).

Hemşirelik mesleği salgınlar da dahil olmak üzere afet ve acil durumlarda önemli bir rol oynamaktadır. COVID-19 pandemisinde artan hasta sayısı, hastaların kötü prognozu; maske, tulum, siperlik gibi koruyucu önlemlerle çalışmak zorunda kalmak, enfeksiyona yakalanmada yüksek risk altında olmak; dünya genelinde hemşirelerin psikolojik ve zihinsel sağlıklarını önemli ölçüde etkilemekte ve COVID-19 korkusuna/ kaygısına neden olmaktadır (17). Çalışmamıza katılan hemşirelerin orta düzeyde COVID-19 korkusu (19,46±6,70) olduğunu söyleyebiliriz. Benzer bir çalışmada ise hemşirelerin COVID-19 korkusu orta düzeyin biraz üzerinde (19,92±6,15) değerlendirilmiştir (17). Hemşireler hasta bakımında ön saflarda oldukları için COVID-19 olma olasılıkları yüksek bir grup olarak kaygılarının/ korkularının değerlendirilmesi ve ruh sağlığı uzmanları tarafından desteklenmeleri faydalı olacaktır.

Kadınların kaygı bozukluklarının erkeklerden daha fazla

olduğu bildirmektedir (18). DSÖ, erkekler ve kadınların COVID-19 salgınında farklı şekilde etkilendiğini; pandemiye toplumsal cinsiyet perspektifinden bakılması gerektiğini belirtmektedir. Çalışmamızda da erkeklerle kıyasla kadınların COVID-19 korku düzeyi yüksek bulundu. Ülkemizde yapılan bazı çalışmalarda da kadınların COVID-19 korku düzeyinin erkeklerden daha fazla olduğu bildirilmiştir (20,21). Kadınların kaygı / korku düzeylerinin erkeklerden daha fazla olmasının; kadınların toplumdaki rol ve sorumluluklarından kaynaklandığını düşünmekteyiz. COVID-19 korkusunun farklı toplumlardan kadınlarla yapılan çalışmalarla değerlendirileceği ileri çalışmalar yapılabilir.

Pandemi sürecinde sağlık çalışanları sadece hastalığın kendilerine bulaşma riski ile değil, ailelerine ve sevdiklerine hastalığı bulaştırma korkusu ile de karşı karşıya kaldılar (22,23). Belki de bu nedenledir ki; çalışmamızda çocuğu olanların olmayanlara göre COVID-19 korku düzeyi daha yüksek bulunmuştur. Korku sadece COVID-19 pandemisinde değil HIV ve SARS dahil diğer bulaşıcı hastalık salgınlarında da yaşanmıştır (22). Raporlar, 2003 yılındaki SARS pandemisinde sonra hayatta kalanlara travma sonrası stres bozukluğu, depresyon, anksiyete bozuklukları ve bazı vakalarda 4 yıl sonrasına kadar obsesif-kompulsif bozukluk teşhisi konduğunu göstermektedir (22,24). Bu veri COVID-19 pandemisinde sonra da benzer bir durumla karşılaşma olasılığımız olduğunu düşündürmekte, bu nedenle sağlık kuruluşlarının çalışanlarının ruh sağlığını destekleyen organizasyonlar düzenlemesi ile moral ve motivasyon artışını sağlayabileceğini düşünmekteyiz. Ayrıca; T.C. Sağlık Bakanlığı ve ülkemizdeki birçok ruh sağlığı meslek örgütü sağlık çalışanlarına destek sağlamak için telefon hatları ve mobil uygulama oluşturmuştur (23). Sağlık kurumlarının yöneticilerinin bu hatlardan ve mobil uygulamalardan sağlık çalışanlarını haberdar etmesinin yararlı olacağını düşünmekteyiz.

Çalışmamızda evlilerin COVID-19 korkusu ölçek puanları bekarlara göre daha yüksek bulunmuştur. Pandemiye yapılan benzer bir çalışmada evli olan sağlık çalışanlarının bekar katılımcılara göre korku, depresyon, kaygı ve stres puanlarının daha yüksek olduğu bildirilmiştir (25).

Çalışmamızda mesleki deneyimin COVID-19 korkusunda belirleyici bir faktör olduğu sonucu ile; deneyim arttıkça enfeksiyon korkusunun da arttığı bulunmuştur. Pandemiye yapılan bir çalışmada; 20 yıldan fazla klinik deneyime sahip sağlık çalışanlarının, 20 yıldan az klinik deneyime sahip katılımcılardan daha fazla korku, depresyon, anksiyete ve stres yaşadıkları bildirilmiştir (25). Bu sonuçları; deneyimli sağlık çalışanlarının/ hemşirelerin çalışma or-

taimlarında uzun yıllar stresörlere maruz kalmasının bir etkisi olarak değerlendirilebilir. Bunun yanı sıra anestezi hekimleri ile yapılan bir çalışmada mesleki deneyim ile COVID-19 korkusu arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (26). Pandeminin sağlık çalışanlarında yarattığı korkunun, farklı sağlık mensuplarının görev tanımları ve hasta ile geçirilen süre ile ilişkisi olduğunu düşünmekteyiz ve bu konunun araştırıldığı çalışmalara ihtiyaç vardır. Sonuç olarak araştırmanın gerçekleştirildiği tarih, aşı çalışmalarındaki ilerlemeler ve vaka-ölüm oranlarındaki değişim ileriki çalışmalarda aşı olma isteğinde farklılıklar gösterecektir. COVID-19 aşısının güvenliği ve etkinliği hakkında daha fazla bilgi elde edildikçe, bireyler aşı konusundaki tutumlarını değiştirebilir. Ayrıca, korku zaman içinde bireylerin kendine özgü endişeleri ile dalgalanmalar içeren öznel bir deneyimdir. COVID-19 için geliştirilecek aşı ve ilaçların, hasta olma korkusu üzerine etkilerinin değerlendirileceği yeni çalışmalara ihtiyaç vardır.

Araştırmanın sınırlılıkları

Araştırma, sadece bir il merkezindeki devlet hastanesinde çalışan hemşirelerle gerçekleştirildi. Bu nedenle araştırmadan elde edilen sonuçlar sadece bu örneklem grubundaki bireylerle sınırlıdır ve genellenemez.

Received Date/Geliş Tarihi: 03.12.2021

Accepted Date/Kabul Tarihi: 24.12.2021

Kaynaklar

1. Singhal T.A Review of Coronavirus Disease-2019 (COVID-19). The Indian Journal of Pediatrics. 2020;87(4), 281–286. doi.org/10.1007/s12098-020-03263-6
2. Alqudeimat Y, Alenezi D, AlHajri B, et al. Acceptance of a COVID-19 vaccine and Its related determinants among the general adult population in Kuwait. Medical Principles and Practice. 2021; 30(3), 262–271. doi.org/10.1159/000514636
3. Al-Jayyousi GE, Sherbash MAM, Ali LAM, et al. Factors influencing public attitudes towards COVID-19 vaccination: a scoping review informed by the socio-ecological model. Vaccines.2021; 9(6), 548. doi.org/10.3390/vaccines9060548
4. Gan L, Chen, Y, Hu P, et al. Willingness to receive SARS-CoV-2 vaccination and associated factors among Chinese adults: a cross sectional survey. International journal of environmental research and public health.2021;18(4), 1993. doi.org/10.3390/ijerph18041993
5. Pogue K, Jensen JL, Stancil C, et al. Influences on attitudes regarding potential COVID-19 vaccination in the United States. Vaccines.2020; 8(4), 582. doi.org/10.3390/vaccines8040582
6. Erkekoğlu P, Köse SBE, Balci A, Yirün A. Aşı kararsızlığı ve COVID-19'un etkileri. Literatür Eczacılık Bilimleri Dergisi. 2020; 9(2), 208–220. doi: 10.5336/pharmsci.2020-76102
7. Mertens G, Gerritsen L, Duijndam S, Saleminck E, Engelhard IM. Fear of the coronavirus (COVID-19): Predictors in an online study conducted in March 2020. Journal of anxiety disorders.2020;74, 102258. doi.org/10.1016/j.janxdis.2020.102258
8. Al-Sanafi M, Sallam M. Psychological determinants of COVID-19 vaccine acceptance among healthcare workers in kuwait: A cross-sectional study using the 5c and vaccine conspiracy beliefs scales. Vaccines. 2021; 9(7), 701. doi.org/10.3390/vaccines9070701
9. Kwok KO, Li KK, Wei WI, Tang A, Wong SYS. Editor's Choice: Influenza vaccine uptake, COVID-19 vaccination intention and vaccine hesitancy among nurses: A survey. International journal of nursing studies. 2021;114, 103854. doi.org/10.1016/j.ijnurstu.2020.103854
10. Manning ML, Gerolamo AM, Marino MA, Hanson-Zalot ME, Pogorzelska-Maziarz M. COVID-19 vaccination readiness among nurse faculty and student nurses. Nursing Outlook 2021; 69(4), 565–573. doi:10.1016/j.outlook.2021.01.019
11. Li M, Luo Y, Watson R, et al. Healthcare workers' (HCWs) attitudes and related factors towards COVID-19 vaccination: a rapid systematic review. Postgraduate medical journal. 2021;postgradmedj-2021-140195. doi:10.1136/postgradmedj-2021-140195
12. Ahorsu DK, Lin CY, Imani V, Saffari M, Griffiths MD, Pakpour AH. The Fear of COVID-19 Scale: Development and Initial Validation. International journal of mental health and addiction.2020;1-9. doi:10.1007/s11469-020-00270-8
13. Satıcı B, Gocet-Tekin E, Deniz ME, Satıcı SA. Adaptation of the Fear of COVID-19 Scale: Its Association with Psychological Distress and Life Satisfaction in Turkey. International journal of mental health and addiction.2020; 1–9. doi.org/10.1007/s11469-020-00294-0
14. Çatker A, Kaya A, Kılıç M. Hemşirelerde COVID-19 Aşısının Kabulü ve Kararsızlığı. Türkiye Klinikleri Hemşirelik Bilimleri Dergisi.2021. doi: 10.5336/nurses.2021-82273
15. American Nurses Foundation. New survey of 13K U.S. nurses: Findings indicate urgent need to educate nurses about COVID-19 vaccines. https://www.nursingworld.org/news/news-releases/2020/new-survey-of-13k-u.s.-nurses-findings-indicate-urgent-need-to-educate-nurses-about-covid-19-vaccines/. Erişim Tarihi: 15.09.2021.
16. Özceylan G, Toprak D, Esen ES. Vaccine rejection and hesitation in Turkey. Human vaccines & immunotherapeutics. 2020;16(5), 1034–1039. doi:10.1080/21645515.2020.1717182
17. Labrague LJ, de los Santos, J. Fear of COVID-19, psychological distress, work satisfaction and turnover intention among frontline nurses, Journal of nursing management. 2021; 29: 395– 403. doi.org/10.1111/jonm.13168
18. McLean CP, Asnaani A, Litz BT, Hofmann SG. Gender differences in anxiety disorders: prevalence, course of illness, comorbidity and burden of illness. Journal of psychiatric research. 2011;45(8), 1027–1035. doi.org/10.1016/j.jpsychi

- res.2011.03.006
19. WHO World Health Organization (n.d.) Gender and COVID-19. Advocacy brief. Available at: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/332080/WHO-2019-nCoV_Advocacy_brief-Gender-2020.1-eng.pdf (Erişim Tarihi: 28.09. 2021).
20. Bakioglu F, Korkmaz O, Ercan H. Fear of COVID-19 and Positivity: Mediating Role of Intolerance of Uncertainty, Depression, Anxiety, and Stress. *International journal of mental health and addiction*.2020;1-14. doi:10.1007/s11469-020-00331-y
21. Gencer N. Pandemi sürecinde bireylerin koronavirüs (Kovid-19) korkusu: Çorum örneği, *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*.2020; (4), 1153-1173. DOI: 10.47994/usbad.791577 22. García-Reyna B, Castillo-García GD, Barbosa-Camacho FJ, et al. Fear of COVID-19 Scale for Hospital Staff in Regional Hospitals in Mexico: a Brief Report. *International journal of mental health and addiction*.2020;1-12. doi.org/10.1007/s11469-020-00413-x
23. Hiçdurmaz D, Üzar Özçetin Y.S. COVID-19 Pandemisinde Ön Safta Çalışan Hemşirelerin Ruhsal Sağlığının Korunması ve Ruhsal Travmanın Önlenmesi, *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*.2020; 7(Özel Sayı), 1-7. doi. org/10.31125/hunhemsire.775531
24. Lam MH, Wing YK, Yu MW, et al. Mental morbidities and chronic fatigue in severe acute respiratory syndrome survivors: long-term follow-up, *Archives of Internal Medicine*, 2009;169(22):2142-2147. doi:10.1001/archinternmed.2009.384
25. Alnazly E, Khraisat OM, Al-Bashaireh AM, Bryant CL. Anxiety, depression, stress, fear and social support during COVID-19 pandemic among Jordanian healthcare workers. *PLoS ONE*.2021; 16(3): e0247679. doi.org/10.1371/journal.pone.0247679
26. Özgünay SE, Akca F, Karasu D, Eminoglu S, Gamlı M. Coronavirüs (COVID-19) Pandemi Sürecinde, Anestezistlerin Yaşadıkları Korku Düzeyleri ve Profilaksi Uygulamalarının Değerlendirilmesi. *JARSS*.2021; 29(1), 25-31. doi: 10.5222/jarss.2021.40412